

Lovorka Čoralić, *Venecija. Kraljica mora s lagunarnih sprudova. Povijest Mletačke Republike*, Bibliotheka historia Croatica, Meridijani, Samobor 2004., 171 str.

Knjiga koja se ukratko predstavlja djelo je autorice Lovorke Čoralić, hrvatske povjesničarke koja je o problematici Mletačke Republike, a posebice o interakcijama Venecije i istočne obale Jadrana te migracijama hrvatskog stanovništva iz dalmatinskih komuna i njihova zaleđa u grad na lagunama, objelodanila nekoliko knjiga te brojne znanstvene studije tiskane u hrvatskim i međunarodnim znanstvenim časopisima. Tijekom višegodišnjeg rada u arhivima Mletačke Republike autorica ove knjige obradila je raznoliku građu, prije sve bilježničku, koja svjedoči o tisućljetnim vezama između Venecije i naših komuna. Sve dosadašnje knjige i studije Lovorke Čoralić bile su izrađene i napisane u skladu sa suvremenim metodološkim načelima te uzornim znanstvenim aparatom i opsežnom literaturom koja je potkrjepljivala pojedina stajališta autorice.

Knjiga *Venecija. Kraljica mora s lagunarnih sprudova. Povijest Mletačke Republike*, za razliku od prethodnih radova koji su prije svega bili namijenjeni stručnoj publici, već na prvi pogled ostavlja dojam nešto ležernije literature, neopterećene znanstvenim aparatom, pisane jasnim i pitkim stilom, potkrjepljene velikim brojem odabranih ilustracija te time očito namijenjene široj čitalačkoj publici. Takav pristup u uvodu ističe i sama autorica riječima: "U knjizi se nastoji iznijeti sažet i pregledan osvrt na temeljne sastavnice iz povijesti i kulture grada", pri čemu je "dodatna pozornost upravljena na hrvatsku komponentu u mletačkoj povijesnici" (7). Takva namjena knjige osobito je važna imamo li na umu da do danas nije objelodanjeno niti jedno djelo u kojemu bi pregledno i prilagođeno laicima bila prikazana povijest Mletačke Republike te njezini odnosi s našom obalom Jadrana. Istodobno, s obzirom na znanstvenu utemeljenost iznesenih stavova jasno je da se radi i o knjizi koja može poslužiti i kao sveučilišni udžbenik studentima povijesti.

Na samom početku knjige nalazi se kratka napomena autorice, slijedi osam poglavlja u kojima se prati povijest grada od njegova utemeljenja u doba bizantske vlasti do konačne propasti za francuske prevlasti u Europi. Nakon zaključka slijedi popis mletačkih duždeva te opsežan popis literature kojom se autorica služila.

U uvodnom poglavlju naslovljenom "Mleci. Pogled s hrvatskog očišta" (11-16) autorica nas riječju i ilustracijama uvodi u osnovne teme koje će biti razmotrene u knjizi, naglašavajući da kad govorimo o povijesti Mletačke Republike, tada neizostavno razmatramo i hrvatsku povijest od doseljenja Hrvata pa sve do današnjih dana.

Sljedeće poglavlje naslovljeno je "Najstarije doba. Grad iz pijeska i vode" (17-30); tu se razmatra mletačka povijest od izrastanja grada pod bizantskim okriljem tijekom 5. stoljeća, razvitak njegova gospodarstva u ranomu srednjem vijeku, politički odnosi unutar same Republike s posebnim osvrtom na sukobe oko duždevske vlasti, odnosi sa susjedima pri čemu su osobito opasni bili sukobi s carem Svetoga Rimskog Carstva Otonom II. Unutar tog poglavlja s posebnom se pozornošću razmatraju zategnuti, ratnim sukobima obilježeni, odnosi Mlečana i Neretljana tijekom 9. stoljeća.

U drugom poglavlju naslovljenom "Doba uspona" (31-48) autorica razmatra kontinuirani politički i gospodarski uspon Venecije od 10. do 14. stoljeća. Na početku tog poglavlja govori o prvim političkim i vojnim koracima Venecije prema konstituiranju svoje vlasti na Jadranu s posebnim obzirom na istočnu obalu, pri čemu ističe važnost vojnog pohoda dužda

Pietra Orseola II. na prijelomu tisućljeća. Nadalje, upozorava da je za učvršćenje Mletačke Republike od presudne važnosti bila uspostava kulta sv. Marka započeta početkom 9. stoljeća, a pod čijim će okriljem Mletačka Republika slaviti niz velikih pobjeda tijekom tisućljetne povijesti i u čiju su čast sjedinjeni patriciji i pučani izgradili monumentalnu baziliku sv. Marka. Tijekom Prve križarske vojne, koncem 11. stoljeća, mletačko je gospodarstvo silno uznapredovalo, ponajprije zahvaljujući sposobnostima mletačke diplomacije i trgovaca koji uspijevaju dobiti niz privilegija i razgranati trgovačku mrežu diljem Bizantskog Carstva i križarskih država u Svetoj Zemlji tijekom 12. stoljeća. U razdoblju od 12. do 14. stoljeća Mlečani su u svojoj prirodnoj težnji da osiguraju gospodstvo na istočnoj obali Jadrana, a u svrhu osiguranja svojih trgovačkih pozicija na Sredozemlju, često ulazili u sukobe s ugarsko-hrvatskim kraljevima, hrvatskim magnatskim obiteljima (npr. Šubići), ali i komunama koje nisu željele prihvatiti mletačku dominaciju jer im je više odgovarala politička, a time i gospodarska povezanost sa zaleđem, Hrvatskom, Slavonijom i Ugarskom. Prvi sukobi vođeni su u doba dužda Ordelaafa Faliera početkom 12. stoljeća, a nastavljeni su u sljedećim stoljećima s kulminacijom u krvavu mletačkom osvojenju Zadra 1202. godine. Autorica posebno ističe važnost Zadarskog mira 1358. kojim je za pola stoljeća osigurana kraljevska vlast na istočnom Jadranu.

Treće poglavlje naslovljeno je "Zlatno doba". Od XIII. do XV. stoljeća" (49-74) što jasno upućuje da se radi o vremenu kad je Mletačka Republika dostigla politički i gospodarski vrhunac, dominaciju na Jadranu i cijelom istočnom Sredozemlju, prevlast kakvu Republika više nikad neće dostići. Silan uspon Venecije u 13. stoljeću vezan je za prijelomna općeeuropska zbivanja toga doba koja su bila obilježena pokretanjem IV. križarske vojne, a koju je Republika na najbolji način iskoristila za ostvarenje svojih ambicioznih političkih i gospodarskih planova. Čelna osoba tih zbivanja s mletačke je strane bio dužd Enrico Dandolo. S njim na čelu, koristeći se vještinom diplomacije, Mlečani su uspjeli pod svoju vlast podvrgnuti "metropolu Dalmacije" – Zadar, a potom dobiti i privilegirani trgovački i politički status u Bizantskom Carstvu te nadzor nad važnim lukama u istočnom Sredozemlju. Istodobno s vanjskopolitičkim uspjesima, dolazi i do nužnoga, razvitkom uvjetovanog, preustroja Republike. Naime, koncem 13. stoljeća došlo je do preustroja Velikog vijeća što je rezultiralo potpunom prevlašću moćnih mletačkih patricijskih rodova u državi koja je trajala sve do ukinuća Republike. Isto su razdoblje obilježili i ratovi s vječitim mletačkim rivalom Genovom koji su obilježeni povremenim teškim porazima Mlečana, ali su sukobi prekinuti potpisivanjem znamenitoga Torinskog mira 1381. godine. Unatoč teškim porazima na moru i kopnu, Venecija je ugovorom konačno slomila svoga suparnika i od konca 14. stoljeća osigurala prevlast na Jadranu, Sredozemlju i Levantu. Jačanje političke i vojne pozicije Mletačke Republike pratili su i gospodarski uspjesi pa je Republika razvila trgovačke odnose s državama i gradovima na cijelom Mediteranu, a uspostavljeni su i trgovački odnosi s Flandrijom i Engleskom. Gospodarski uspon i političku moć države na vrhuncu simbolizira izgradnja monumentalne Duždeve palače. Nakon razmatranja širenja mletačke vlasti u 15. stoljeću, autorica se posebno osvrće na ustroj mletačke vlasti na istočnom Jadranu, a na čijem je čelu bio generalni providur, dok je svaka od komuna imala kneza izabranog i poslanog iz Venecije. Kad se sredinom 15. stoljeća u jugoistočnoj Europi sve više osjeća snažan pritisak osmanlijskih vojski, posebice na posjede Republike na području nekadašnjega Bizantskog Carstva te u Dalmaciji i Albaniji, ona se aktivno uključuje u organizaciju protuos-

manlijskih križarskih vojni (Sveta liga). No, u drugoj polovini 15. i početkom 16. stoljeća Mlečani nisu mogli vojno parirati tada najjačoj vojnoj sili u Europi i Maloj Aziji te su gubili velika područja.

U sljedeća tri poglavlja naslovljena "Dužd, vijeća, savjetnici, magistrature – ustroj državne vlasti" (75-88), "Predjeli, župe, četvrti – urbanistički razvoj grada" (89-114) i "Grad koji se nazivao Babilonijom' – strane nacionalne zajednice u Mlecima" (115-136) autorica nas upoznaje s funkcioniranjem i strukturiranjem vlasti u samom gradu i državi, s ustrojem i razvitkom grada te, što je osobito zanimljivo, sa svakodnevnim životom i sudjelovanjem stranaca u političkom i javnom životu jedne prave europske metropole kasnoga srednjeg i novoga vijeka na čijim su se ulicama i u dućanima miješali razni jezici, ljudi raznih nacionalnosti u potrazi za boljim životom. Što se tiče ustroja državne vlasti, autorica nas upoznaje s funkcioniranjem i ovlastima svih njezinih segmenata, od najvišega državnog dužnosnika – dužda do sudaca te magistrata. U poglavlju u kojemu razmatra urbanistički razvitak Venecije u tisućljetnom razdoblju, autorica nas upoznaje s kreiranjem mreže četvrti i župa, šecuci ulicama grada upozorava na znamenite sakralne i civilne spomenike pričajući o njihovoj prošlosti te nas upoznaje s istočnim gradskim predjelom, Castellom, i najznamenitijim pečatima hrvatske zajednice i opstojnosti u gradu – *Riva degli Schiavoni* i hrvatskom bratovštinom sv. Jurja i Tripuna. Kad pročitamo sljedeće poglavlje, u kojemu autorica razmatra ostale velike nacionalne zajednice u Mlecima kao što su, primjerice, bili Grci, Židovi, Albanci i Armenci, postaje jasno zašto Veneciju uspoređuje s biblijskom Babilonijom. U istom poglavlju autorica donosi opsežan pregled hrvatskih useljenika u Veneciju prema mjestu njihova podrijetla, zanimanjima i društvenom statusu.

Nakon doba golemoga političkog i gospodarskog uspona u kasnom srednjem vijeku i dijelom u razdoblju renesanse, grad na lagunama polako se zamorio i u novim političkim okolnostima od 16. stoljeća osjećaju se prvi znaci slabljenja Republike iako će ona još nekoliko sljedećih stoljeća ostati važan čimbenik na prostoru Mediterana, a posebice na Jadranu. O zalasku mletačke političke i gospodarske moći autorica raspravlja u poglavljima naslovljenim "Doba sjaja i doba klonuća. Od XVI. do XVII. stoljeća" (137-152) te "Prema trajnom silasku s povijesne pozornice" (153-159). Izvrsno upoznata sa svim aspektima koji su doveli do slabljenja i konačne propasti Republike, autorica već naslovima upućuje da se radilo o polaganomu, dugotrajnom procesu koji je započeo tzv. ratom Cambraiske lige (1508.-1523.) u kojemu su najmoćnije države Europe na čelu s papom udružile snage protiv usamljene Republike, što je ostavilo teške posljedice na depopulaciju stanovništva i opadanje gospodarstva Republike. Uslijedio je niz ratova protiv Osmanlija pri čemu su posebice patili mletački posjedi na periferiji države, a time, naravno, i naši gradovi na istočnoj jadranskoj obali pod mletačkom vlašću. Ipak, čak i u tako nepovoljnim okolnostima, Venecija je još imala snage iznjedrili neke od najznačajnijih umjetnika – slikara i književnika (Tintoretto, Pietro Aretino, Manuzijeva tiskara).

Posljednje poglavlje knjige, naslovljeno "Prema trajnom silasku s povijesne pozornice" (153-159), posvećeno je zadnjem stoljeću života i uzbuđljive povijesti osebujne državne tvorevine, u političkom i društvenom sustavu vrlo različite od u srednjem i novom vijeku dominantnih država s monarhijskim ustrojem. No, Mletačka Republika, odnosno Venecija kao njezino središte, postala je model ustroja niza komunalnih društava diljem Mediterana, pa tako i na istočnoj obali Jadrana. Otkrivanjem novih kontinenata, dramatičnim

promjenama gospodarskih tokova i potpuno izmijenjenim političko-vojnim odnosima u Europi, Maloj Aziji i na Mediteranu, Venecija je u 18. stoljeću izgubila i političku i gospodarsku važnost. Kad su 1797. godine francuske postrojbe ušle u grad, bio je to simboličan i stvaran znak nestanka s povijesne pozornice državnoga subjekta koji je gotovo tisuću godina dominirao političkim, gospodarskim i kulturnim životom Europe. Od toga razdoblja Venecija nestaje kao samostalni subjekt, a njezina sudbina u budućem vremenu čvrsto se vezuje za ukupnu povijest Italije.

Na kraju prikaza možemo reći da knjiga *Venecija. Kraljica mora s lagunarnih sprudova. Povijest Mletačke Republike* autorice Lovorke Čoralić sažima sve najvažnije trenutke iz povijesti Venecije, odnosno Mletačke Republike. Autorica posebnu pozornost usmjeruje hrvatskom etničkom čimbeniku nastanjenom u gradu, ali i odnosima Mletačke Republike s istočnom obalom Jadrana. Pisana istodobno učeno i pitko, karakterističnim ležernim stilom, knjiga je rezultat dugogodišnjeg autoričina znanstvenog rada u mletačkim arhivima i proučavanja relevantne literature iz koje je izbor priložen na kraju (164-171). Knjigu krase i nekoliko desetaka iznimno lijepih i kvalitetno reproduciranih ilustracija koje čitatelju omogućuju dodatni imaginarni izlet u prošlost "kraljice mora".

Zoran Ladić

Trevor Dean, *Crime in Medieval Europe 1200–1550*, Longman, Harlow 2001., 173 str.

Srednji vijek je razdoblje ocrnjivano u starijoj historiografiji i popularnim predodžbama kao nijedno drugo. Razlog tome je prosvjetiteljska retorika koja je osuđivala srednjovjekovlje kao mračno, barbarsko, praznovjerno i okrutno (nasuprot prosvjetiteljstvu koje je prosvijećeno, uzvišeno, racionalno i humano...). Među ostalim, srednjem vijeku se predbacuje okrutnost sudova, uporaba torture, progon vještica, sklonost smrtnim presudama i tjelesnom kažnjavanju... U knjizi "Crime in Medieval Europe 1200-1550" Trevor Dean daje jasan uvid u srednjovjekovni zločin, njegove uzroke i društveni kontekst te u način na koji se zločin tretirao, sudio i kažnjavao. Deanova analiza temelji se većinom na izvorima iz srednjovjekovne Engleske i Francuske koje prema njegovu objašnjenju imaju najrazvijeniju povijest zločina, i Italije zbog osobne upućenosti u tamošnje izvore, s povremenim izletima u Škotsku, Nizozemsku, Španjolsku, Švedsku, Njemačku i Poljsku, ali on i kompilira te, donekle, i evaluira autore relevantne za tematiku. Osim što se služi usporedbom slučajeva diljem zapadne Europe, što mu omogućuje generaliziranje, interdisciplinarni pristup, putem upotrebe metoda historiografije, antropologije i književne analize, daje njegovu pristupu dinamiku i dubinu koja ne bi bila moguća koncentriranjem samo na, npr., sudske spise. Autorovim riječima: "...judicial records tell us much more directly about judges and court practice than about criminals and their victims, while other sources, for example chronicles and *exempla*, become ideological in their selection and description of individual cases." (Sudski spisi kažu nam više o sucima i sudskoj praksi nego o kriminalcima i njihovim žrtvama, dok su drugi izvori, npr. kronike i egzempla, ideologizirane u izboru i opisu individualnih slučajeva, str. 25).

Knjiga je podijeljena na sedam poglavlja kojima nas autor postupno uvodi u tematiku: 1. *Courts, Crimes and Causes* (Sudovi, zločini i uzroci); 2. *Judicial Corruption* (Korupcija sudstva); 3. *Late Medieval Crime Waves?* (Kasno srednjovjekovni valovi zločina?); 4. *Women and*